

CULEMBORGSE VOETNOTEN

De Fransche School

door Jaap Borggreve

Historisch halfjaarbericht 2007-36

Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden

COLOFON

**Culemborgse Voetnoten,
nummer 36**

ISSN: 0929-1334

november 2007

Een uitgave van

'Het Genootschap

A.W.K. Voet van Oudheusden'.

Opgericht 14 oktober 1937

Redactie J.G. Borggreve,
Y.E. Jakobs-Lommers
(eindredactie).

Redactieadres
Mw. Y.E. Jakobs-Lommers,
Kattenstraat 10, 4101 BM
Culemborg
E-mail: yvonne.jakobs@
planet.nl

Bijdragen kunnen worden
gezonden naar de redactie via
e-mail of op diskette. Auteurs
wordt verzocht zich te houden
aan de redactionele richt-
lijnen, welke zijn te verkrijgen
bij de redactie.

Vormgeving Hans Bassa
(Studio Bassa), Culemborg

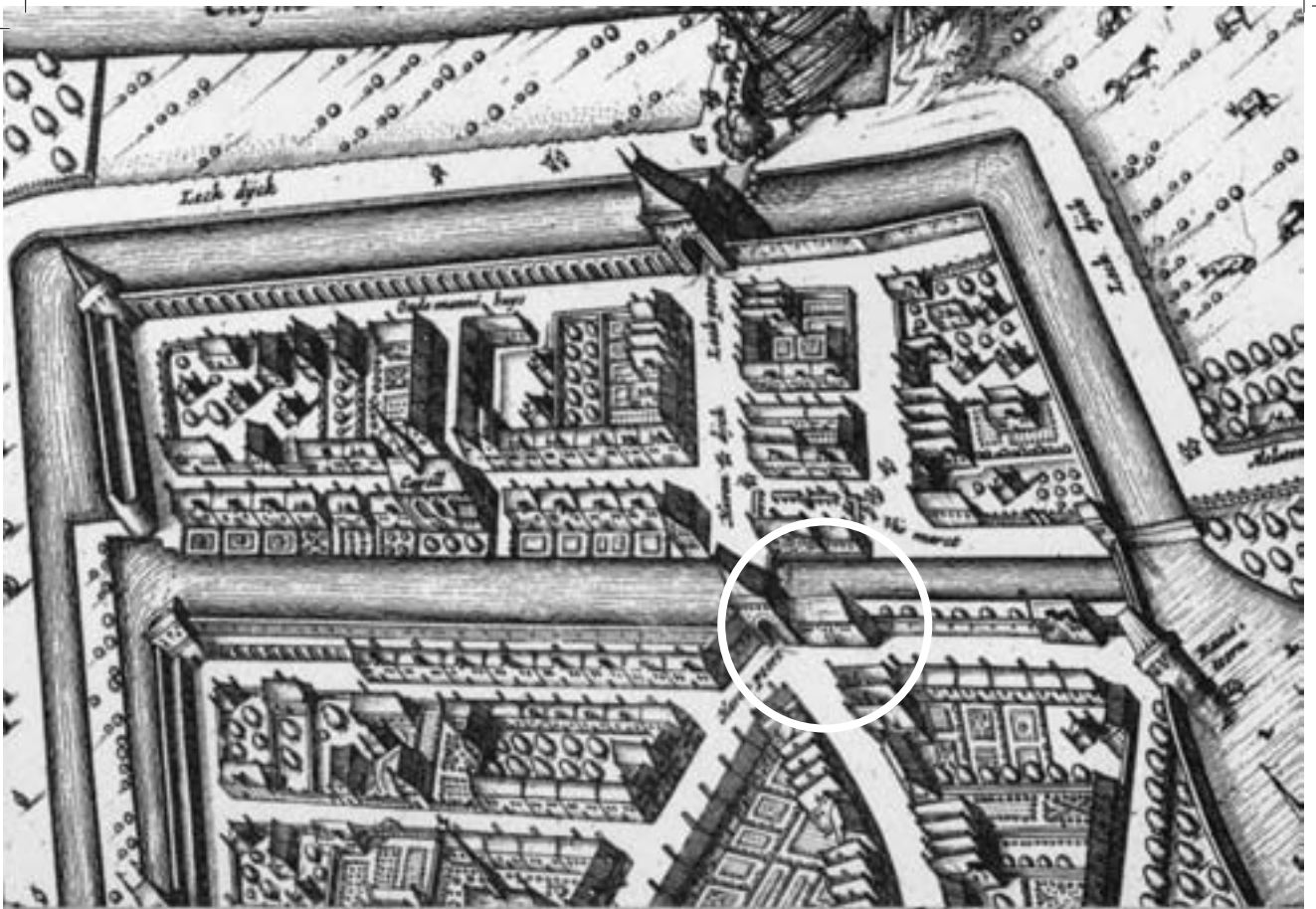
Drukwerk Jacobs Repro,
Culemborg

Secretariaat Genootschap
Dhr. J.G. Borggreve,
Vanghoutstraat 1,
4105 HE Culemborg
E-mail: secretariaat@
voetvanoudheusden.nl
Website: www.voetvanoud-
heusden.nl

Girorekening 50 23 582 t.n.v.
Het Genootschap A.W.K. Voet
van Oudheusden. De contribu-
tie bedraagt € 12,50 per jaar.
Een (vrijwillige) extra bijdrage
stelt het bestuur bijzonder op
prijs.

Redactioneel

DIT NUMMER van de Culemborgse Voetnoten is de neerslag van een presentatie over de geschiedenis van de Fransche School in Theater de Fransche School ter gelegenheid van Open Monumentendag 2006. De auteur, Jaap Borggreve wilde graag iets meer weten over de geschiedenis van dat gebouw toen hij daar enige jaren geleden vrijwilliger werd. Er was echter weinig documentatie beschikbaar en daarom besloot hij zelf in de archieven te duiken. Na heel wat gemeenteraadsverslagen en een heleboel afleveringen van de Culemborgse Courant te hebben doorgenomen kon hij zich een aardig beeld vormen over het wel en wee van dit gebouw. Vervolgens ging hij op zoek naar oude foto's en sprak met veel mensen die maar iets konden vertellen over de geschiedenis van de voormalige Armenschool en Vloedvrij Lokaal. Na het zien van de presentatie, die zeer informatief was, besloot de redactie van de Culemborgse Voetnoten om een themanummer van dit verhaal te maken zodat velen er kennis van kunnen nemen. Mocht u nog meer informatie hebben, dan horen wij dat graag.

Geschiedenis rond het gebouw van Theater De Fransche School

Het jaar 2007 is voor het gebouw van Theater De Fransche School een bijzonder jaar. Het is namelijk 160 jaar geleden dat het gebouw in gebruik werd genomen. Dat was in 1847, dit jaar viert het gebouw dus feitelijk zijn 32e lustrum. In een ander opzicht is dit ook een bijzonder jaar, want het gebouw wordt in 2009 uitgebreid zodat het nog beter de functie van theater en bioscoop voor Culemborg en omgeving kan gaan vervullen.

De meeste Culemborgers kennen nu het gebouw als Theater De Fransche School, maar het is pas een theater sinds 1981. Het kent een bewogen geschiedenis en het is vaak verbouwd, zelfs een keer uitgebrand. Nu is de geschiedenis van een gebouw niet altijd interessant. Het wordt gebouwd en vervolgens staat het er tot het wordt afgebroken of anderszins ter ziele gaat. Het gaat dus niet alleen over een hoop stenen, het gaat ook over wat er in en om die hoop stenen gebeurd is in de afgelopen 160 jaar. Dat doen we chronologisch, zodat u een goed inzicht op de ontwikkelingen krijgt.

De geschiedenis van het gebouw begint al voor 1847. Culemborg is begin 19^e eeuw, zo rond 1815, een straatarme stad en het gemeentebestuur, toen nog aangesteld door de koning en niet democratisch gekozen, besluit dat het geven van onderwijs aan alle inwoners de beste manier is om een eind te maken aan de armoede. Overigens is die stelling in 2007 nog steeds geldig, de bestrijding van armoede begint met onderwijs. Laten we bij het begin beginnen, hoe is dit gebouw op deze plaats terechtgekomen en wat is er zo bijzonder aan deze plaats. In die tijd bestonden er nog geen fototoestellen en nauwelijks gedetailleerde tekeningen, we moeten het doen met verslagen van vergaderingen van Burgemeester en Wethouders. Die verslagen zijn, uiteraard geschreven in een prachtig handschrift, bewaard gebleven in het oud-archief van Culemborg. U kunt, als u dat wilt, alles zelf nalezen.

Op de oude kaart van Blaeu uit 1649, te vinden en te koop in het Museum Elisabeth Weeshuis, zien we dat op de plaats waar nu het theater staat vroeger de Havenpoort heeft gestaan. Die poort is gesloopt in

De middeleeuwse stadsmuur. Aan het formaat van de stenen is te zien in welke tijd de muur ongeveer is gemetseld. De oudste muur (1320) hangt achterover en op de oude muur is omstreeks 1600 een nieuwe muur gemetseld.

1752. Aan de noordoostkant van de Havenpoort bevond zich het huis van de poortwachter en daarnaast stond de stadsmuur die Culemborg tegen invallers moest beschermen. Een stukje van die oude kaart is gekopieerd en een kadastrale kaart uit 1820 is eronder gezet, zodat de twee situaties eenvoudig te vergelijken zijn. U ziet meteen ook een aanzienlijke verbetering van de topografische technieken. Die stadsmuren waren allemaal goed gemetselde en gefundeerde bouwwerken, ze waren tenslotte ter verdediging van de stad. In het kader van de verbouwing van het theater is er archeologische onderzoek gedaan om uit te zoeken waar die vroegste stadsmuur precies heeft gestaan en hoe hij is gemetseld. Uit de opgraving blijkt dat er een oude muur heeft gestaan, gebouwd omstreeks 1320 en die ziet u op het bovenste deel van de illustratie. Daar bovenop is omstreeks 1600 weer een nieuwe muur gemetseld ter vervanging van de oude muur. De oude muur was ter verdediging van de stad, het was de buitenmuur voordat de Havendijk rond 1350 werd gebouwd en ommuurd en omgracht. De muur was na de bouw van de Havendijk een tweede verdedigingslinie ter verdediging van de Binnenstad. Sindsdien heette de Havenpoort ook wel de Binnenste Lekpoort. Culemborg bestond zo uit drie delen, de Havendijk, vanaf de Lekpoort bij de dijk tot aan de Havenpoort, de Binnenstad vanaf de Havenpoort tot de Binnenpoort en de Nieuwstad, vanaf de Binnenpoort tot de Zandpoort aan het einde van de Zandstraat. Elk stadsdeel was ommuurd en omgracht, vandaar dus de naam Driestad.

Overigens is het goed te zien dat het theater is gebouwd op een stevig fundament, althans de voorgevel en de voorkant van de zuid-oostelijke zijgevel langs de Lange Meent. Die lopen namelijk nog keurig recht. De achterkant van de zijgevel en de achtergevel zijn een beetje verzakt in de richting van de Schoteldoeksehaven. De Schoteldoeksehaven is nu een tamelijk smal grachtje, maar in de middeleeuwen was het de haven van Culemborg en tegelijkertijd onderdeel van het grachtenstelsel ter verdediging van de stad. U kunt zich voorstellen dat die verzaking van de muur een probleem vormde bij de installatie van de nieuwe tribune in het theater, omdat die de schuine muur moet volgen.

Deze zijmuur van het theater is gebouwd op de oude stadsmuur, de andere zijmuur niet, en zo is het gebouw scheef gaan hangen.

1845 Aankoop grond

Begin 19^e eeuw stond er ongeveer op de hoek een gebouw en achter dat gebouw, langs het water, was het vrijwel leeg. Dat was een ideale plaats voor een stadsbestuur om zijn bouwdrift op uit te leven. U ziet op deze kaart overigens ook dat de Havenpoort al is afgebroken maar dat de Lekpoort en de Goilberdingerpoort nog steeds bestaan. Tevens ziet u een klein rondje voor de Scherpe Hoek, dat is een waterpomp, waar we later op terug zullen komen. Het gebouw dat op de fundamenten van de Havenpoort staat is dan in het bezit van Johannes van Gasteren en die wil het op de avond van 23 december 1845 publiek verkopen. In allerijl beleggen burgemeester en wethouders op de middag van 23 december een vergadering waar zij besluiten het pand te kopen.

Dingsdag den 23 December 1845

De notulen der vergadering van 11 December j.l. zijn gelezen en gearresteerd.

Door den Heer voorzitter wordt die vergadering kennis gegeven dat dezelve uitsluitend was belegd om een voorstel van Burgemeester en Wethouders in overweging te nemen, strekkende om de huizinge en Erve staande op den Scherpenhoek binnen deze stad, toebehorende aan Johannes van Gasteren en hetwelk hedenavond publiek zal verkocht worden, voor deze stad aan te koopen, ene aankoop, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders, van het hoogste belang voor de stad te achten, omdat door de hoge ligging, de plaats waar het huis staat, bijzonder geschikt is, zoowel om aldaar met geringe kosten een vloedvrij lokaal op te richten, waaraan reeds lang grote behoefte heeft bestaan, als tot opbouw van andere inrigtingen, waartoe de raad in het vervolg zal mogen besluiten, en dat ook uit het bezit van die huizinge, nog dit voordeel voor de stad kan voortvloeijen dat de straat, die door de vooruitstekende gevel van het gebouw zeer nauw en voor rijtuigen gevaarlijk is, zoude kunnen verbeterd en verwijd worden; een verbetering vooral daar ter plaatste hoogst wenschelijk te noemen, omdat de passage met rijtuigen en paarden aldaar het drukste is, en de straat zeer dikwijls door haar nauwte en kromme rigting ongelukken heeft veroorzaakt.

Dit voorstel door de vergadering in overweging genomen zijnde is besloten het boven omschreven huis aan te kopen voor een Som van f1450 en bij een rekwest Z. M. goedkeuring hiervan te verzoeken.

Indertijd werd zichtbaar grote aandacht besteed aan het formuleren van een besluit in één zin. Het is een beetje ouderwets taalgebruik, maar het laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

Overigens is hier nog geen sprake van de bouw van een school of iets dergelijks, er zijn alleen voorbereidingen getroffen om een stuk grond te verwerven en de aankoop wordt gekoppeld aan wat wij nu een verkeerscirculatieplan zouden noemen. Het verdient opmerking dat het stuk grond diezelfde avond gekocht werd maar dat pas later de goedkeuring van de koning (Willem II, 1840 - 1849) werd gevraagd. Thorbecke was nog niet aan de slag geweest met zijn Grondwet van 3 november 1848, dus de Koning besliste. Inmiddels gaat het college van Burgemeester en Wethouders ijverig verder met het beramen van plannen. Als wij verder lezen in de notulen kunnen we vaststellen dat het plannen maken op 28 maart 1846 is voltooid, sterker nog, er is ook al een tekening beschikbaar, gemaakt door de stadswerkbaas Cornelis Sillevius.

1846 Zaterdag den 28 Maart

De notulen der Vergadering van 9 Februari j.l. zijn gelezen en gearresteerd.

Door den Heer voorzitter wordt de vergadering medegedeeld dat bij Burgemeester en Wethouders het plan beraamd zijnde, om de huizinge staande op den Scherpenhoek, onlangs door deze stad aangekocht te doen afbreken, om daar ter plaatse te doen opbouwen een Stadsschool, die bij onverhoopten watervloed, tevens zoude kunnen dienen als vloedvrij lokaal tot berging van ingezetenen, de Stadswerkbaas door Hunne Achtbaren was gelast hiervan een bestek en tekening te maken, hetwelk reeds ter beoordeling van den Raad is rondgezonden geworden; uit dien hoofde voorstellende om wanneer er bij de Vergadering geene bedenkingen tegen het beraamde plan mogten bestaan zich met voorlegging der gevorderde bescheiden tot Zijne Majesteit den Koning en de Heren Provinciale Staten te wenden, met verzoek om door het verlenen van onderstand in de daarstelling dezer voor deze stad onontbeerlijke inrigting te worden tegemoet gekomen. De vergadering, geene aanmerking op het voorgenomen plan hebbende, is er conform dat voorstel besloten.

Onze stad was toen nog steeds arm en Hunne Achtbaren gaan Koning Willem II en de Heren van Provinciale Staten om onderstand (=subsidie) vragen. Door het combineren van twee functies, te weten vloedvrij lokaal en armenschool in één gebouw, wordt f1800 meer onderstand verkregen om het project te realiseren. U ziet en-passant ook dat er toen op *Zaturdag* gewoon werd gewerkt, ook door ambtenaren.

De Stadswerkbaas Cornelis Sillevius heeft niet alleen deze Armenschool getekend maar ook de Synagoge aan de Jodenkerkstraat.

De gevraagde subsidie wordt verkregen en op 15 augustus 1846 nemen Gedeputeerde Staten der Provincie Gelderland het besluit om ook subsidie aan de stad Culemborg te verstrekken. Ze halen er zelfs iets voor uit het budget van 1847.

Extract uit het Register der Besluiten van Gedeputeerde Staten der Provincie Gelderland

*Aan Heeren Burgemeester en wethouders van Culemborg
Zaterdag den 15 Augustus 1846*

Gehoord het gerapporteerde op ene missive van Heer Burgemeester en wethouders der Stad Culemborg van den 4 Augustus 1846 No 210 en het daarbij gevoegde besluit van de Raad dier Stad, betrekkelijk de bij dezerzijds resolutie van den 25 Julij No 5, bedoelde aanvulling der begroting van 1846, voor de kosten van de armenschool en een vloedvrij lokaal, welke in die Stad zouden worden daargesteld.

Is goedgevonden

Het Stedelijk bestuur te magtigen tot de volgende aanvulling der begroting van 1846.

Buitengewone ontvangsten

N:4b Subsidie van de Provincie voor de Armenschool: f1000,—

N:4c idem van het Rijk: f800,—

Buitengewone uitgaven

N:105 te verhoogen met f1800,—. Voor de Armenschool en het vloedvrij lokaal en alzoo te brengen op f13.800,—.

2. Het Stedelijk bestuur te doen opmerken, dat het Provinciaal Subsidie voor het vloedvrij lokaal is gebracht op de Algemeene Provinciale begroting van 1847, en dus ook eerst in de stedelijke begroting van dat jaar zal kunnen begrepen worden.

Extract dezes zal aan de Heeren Burgemeester en Wethouders der Stad Culemborg worden gezonden

Accordeert met voorsz Register

De Griffier der Staten

1846 De Bouw

Het bouwproject wordt op 31 augustus 1846 gegund aan een driemanschap: Arie Blijenberg Janszoon, koopman, wonende te Culemborg, Antonie van den Heuvel, aannemer van publieke werken, en Arnoldus Hermanus Slotboom, timmerman, beiden woonachtig te Utrecht. Op 15 september 1846 wordt de eerste steen voor het gebouw gelegd, die datum staat gebeiteld in de 2 plintstenen onder aan de zuilen aan de voorgevel. Volgens de aanbestedingsacte moet het gebouw worden opgeleverd op 1 juli 1847, maar in de akte is een uitloop opgenomen van maximaal een maand, dus het zou uiterlijk op 1 augustus 1847 voltooid moeten zijn. Op 2 augustus 1847 (1 augustus valt op een zondag) is het gebouw nog niet klaar en prompt staat de deurwaarder van het kantongerecht Culemborg op de stoep bij plaatsgenoot Arie Blijenberg Janszoon, de hoofdaannemer van het project. In de aanbestedingsacte staat dat er voor elke dag dat het project niet voltooid is na 1 augustus 1847 een bedrag van drie gulden verbeurd zal zijn, *met regt aan zijde der requiranten het werk zoodanig te doen voortzetten en zelf voltooiën ten koste van de aannemers, als ten meesten nutte dienstig zal worden bevonden*. Dat gaat geld kosten. Ten eerste kost het bezoek van de deurwaarder geld, namelijk vier gulden 19 en een halve cent, maar drie gulden boete per dag is ook niet mis. Wij komen later terug op de waarde van een gulden in die tijd. Vennoot Antonie van den Heuvel klimt dan ook direct in de pen en schrijft een briefje aan het college van burgemeester en wethouders met het verzoek hem uitstel van executie te verlenen. Het gaat als volgt:

Eerbiedig geeft te kennen Antonie van den Heuvel aannemer van het Schoolgebouw te Culemborg, dat hij tot de afwerking van den Vulling en bestrijking van het dak van opgemeld gebouw, zoodanige verlenging van tijd vraagt als overeenkomstig het nuttige en voordelige daarvan aan het meergenoemde gebouw toe te brengen, zal kunnen verleend worden met verzoek tevens dat dien afwerking voor het vervallen van den laatsten termijn zal worden toegestaan en afgelopen zijn. Om welke bovenstaande redenen hij zig tot Uwe Achtbaren wendt met eerbiedig verzoek hem zoodanige vergunning als overeenkomstig het aangevraagde goedgunstig moge worden verleend.

*'T welk doende die met Hoogachting de Eer heeft te zijn
Uwedelachtbaren dienaar
Den Aannemer
A van den Heuvel*

*Culemborg 7 Augustus 1847
De weledele achtbare
Heeren Burgemeester en wethouders
der Stad Culemborg*

Het klinkt allemaal erg nederig en plechtstatig, maar in die tijd was dit schriftelijk taalgebruik gewoon. Of hij uitstel heeft gekregen is niet bekend, er staat niets over in de notulen van de vergadering van Burgemeester en Wethouders. Wij denken van wel, het is nog maar een klein klusje.

1847 *Het lerarenkorps*

In ieder geval wordt in september 1847 het schoolgebouw geopend en worden er twee onderwijzers aangesteld, de heer C. Johler als hoofdonderwijzer en de heer J.J. Hendriks als hulponderwijzer. Johler was daarvoor al onderwijzer aan de School van Liefdadigheid, de voorganger van de Armenschool, in de Ridderstraat. Het leven van onderwijzers ging in die tijd niet over rozen. Er is geen leerplicht, dus niemand kan ouders dwingen hun kind naar school te sturen. Het gevolg is dat er in de zomer niet zoveel leerlingen zijn die onderwijs volgen, want in de zomer is er genoeg te doen op het land. In de winter is dat niet het geval en komen de kinderen massaal naar de Armenschool. Op topdagen zijn er in de winter 200 leerlingen aanwezig, in toom gehouden door twee leraren. De heer Johler verricht dat werk voor fl. 450 per jaar, de heer Hendriks verdient als hulponderwijzer slechts fl. 300 per jaar. Wij kunnen nu even terugkomen op de waarde van een gulden in die tijd. De boete van drie gulden per dag die Arie de aannemer moest betalen bij te late oplevering van het gebouw zou, geteld over een jaar, het bedrag opleveren van ruim twee keer het salaris van de hoofdonderwijzer aan de armenschool. Geen wonder dat hij bereid was daar een nederig briefje voor te schrijven.

Met 200 leerlingen en twee leraren was het vak van onderwijzer een slopend beroep. Er bestaan geen foto's uit die tijd, ook geen tekeningen trouwens, maar als u zich realiseert dat er nu 130 zitplaatsen zijn in het theater, dan begrijpt u ook dat 200 leerlingen een heleboel is. Bovendien was Meester Johler aardig op leeftijd en in september 1848, hij is dan 75 jaar oud, wordt het hem allemaal teveel. Hij verzoekt het gemeentebestuur hem van zijn taak te ontheffen en hem een uitkering te verstrekken *'om hierdoor in zijne hoogere jaren in zijn levensonderhoud eniger mate te kunnen voorzien'*. Er is ook nog een brief aan het gemeente-

bestuur, afkomstig van meester Hendriks, waarin die verzoekt om bij eventueel ontslag van Johler met diens betrekking te worden begunstigd. De gemeente laat een rapport uitbrengen door de plaatselijke schoolcommissie (externe adviseur) en daaruit blijkt dat *‘hooge jaren den onderwijzer C. Johler ongeschikt maken om zijne werkzaamheden behoorlijk te kunnen vervullen, en waarbij een zeer loffelijk getuigenis wordt afgelegd van de bekwaamheid en geschiktheid voor zijne betrekking van den hulponderwijzer J. J. Hendriks’*. Gebaseerd op dit rapport besluiten Burgemeester en Wethouders *‘aan den onderwijzer C. Johler eervol ontslag te verlenen als onderwijzer op de Stadsarmenschool alhier onder toekenning van een jaarlijks pensioen van fl. 100 en het genot eener vrije woning, hetzij in de thans door hem bewoonde huizinge of op zodanige wijze als door de vergadering nader zal worden bepaald en geregeld’*.

Aldus werd bij oud-onderwijzer Johler de levenslange dankbaarheid jegens het college van Burgemeester en Wethouders gekocht. Bovendien werd, gebaseerd op een lovende rapport van de plaatselijke schoolcommissie, hulponderwijzer Hendriks aangesteld als opvolger van de gepensioneerde Johler. Alles keurig geregeld denkt u, maar het gemeentebestuur heeft niet gerekend op de schoolopziener in het 8-ste District van Gelderland. Deze gaat op zijn strepen staan en hij verplicht de gemeente om Hendriks en nog twee kandidaten een examen af te nemen, opdat de beste wint en de functie krijgt. Marktwerving, dat is duidelijk, en blijkbaar waren er voldoende kandidaten die konden rekenen en schrijven. Gelukkig heeft J.J. Hendriks het examen met succes afgelegd. *Bij het examen was het gebleken dat Hendriks in kundigheden en bekwaamheid met zijn mededingers gelijk stond, terwijl hij daarenboven gedurende meer dan drie jaren als hulponderwijzer de meest door slaande bewijzen heeft gegeven van zijn geschiktheid om eene armenschool te besturen*. Op 2 oktober 1849, een jaar na het vertrek van Johler, kan het gemeentebestuur, met steun van de schoolopziener, de heer Jan Jacobus Hendriks aanstellen als onderwijzer aan de Stadsarmenschool te Culemborg. Ambtelijke molens, niets bijzonders.

1855 *Vloedvrij lokaal*

De taak van het gebouw als vloedvrij lokaal is gelukkig maar 1 keer echt nodig geweest, en wel in 1855. Toen was het zeer hoog water, zo hoog dat je met een roeibootje op de Markt kon varen. Dat betekent dat er in het Culemborgse Veld, de polders ten westen en zuidwesten van de stad, zeker twee meter water staat. Als u de Oude Beesdseweg affietst en op de Kooiweg Oost komt in de richting Beesd ziet u voor

nummer 9 een bord staan dat die watersnood memoreert. Er werden toen 250 mensen uit het Culemborgse Veld geëvacueerd en naar dit vloedvrije lokaal gebracht. Daar waren weliswaar twee verdiepingen waar het droog bleef, maar het moet toch een drukke bedoening zijn geweest.

Wat betreft het onderwijs is het daarna een hele tijd rustig. Tot 1857 gaat alles zijn gangetje en hoeft het college niets te doen aan de situatie op de Armenschool. Maar dan, in februari 1857, slaat het noodlot toe: onderwijzer Hendriks overlijdt en weer wordt er een extra ordinaire vergadering belegd.

Extra ordinaire vergadering maandag de 20e februari 1857.

Door den heer voorzitter wordt medegedeeld dat deze buitengewone Vergadering uitsluitend belegd wordt om te beraadslagen over de maatregelen die zouden dienen genomen te worden om zoveel mogelijk de nadelen onbekend woord die door het droevig afsterven van de onderwijzer op de stadsschool J. J. Hendriks voor het onderwijs der jeugd te duchten zijn.

Het college besluit om geen gebruik te maken van een aanbod dat hun is gedaan door huisonderwijzer S. G. de Meijere. De Meijere schreef het college dat hij bereid was om Hendriks tijdelijk te vervangen, maar wijsgeworden door eerdere ervaringen met schoolopzieners 10 jaar geleden, wees het college dat aanbod af. Hoe de vervanging van Hendriks wel werd geregeld vertelt het verhaal niet.

1860 Culemborgse Courant

Op 6 november 1860 wordt Culemborg verrijkt met een echte krant, de Culemborgse Courant. Nog een paar jaar en onze Culemborgse Courant bestaat 150 jaar. In het Regionaal Archief Rivierenland zijn alle oude afleveringen van de Culemborgse Courant beschikbaar op microfiche. Als u oude kranten wilt lezen weet u dus waar u terecht kunt. Voor de Culemborgers betekent het dat er ineens veel meer informatie beschikbaar is over de gebeurtenissen in onze stad en daarbuiten. De verslagen van de gemeenteraad bijvoorbeeld, worden integraal afgedrukt in de nieuwe Courant, waardoor ze veel beter leesbaar zijn. Ook wordt er verslag gedaan van de gebeurtenissen in de Tweede Kamer, de Frans-Duitse oorlog, de Boerenoorlog in Zuid-Afrika, de oorlog in Atjeh, het leven in de Verenigde Staten en er staat zelfs een feuilleton in. In vergelijking met de periode daarvoor is het waarschijnlijk dat de bevolking van Culemborg werd geconfronteerd met het hedendaagse

begrip 'information overload', tenminste als ze konden lezen. Hoe de nieuwsvoorziening in die tijd precies ging weten we niet, wij hebben ons beperkt uit de krant de onderwerpen te halen die betrekking hebben op de Armenschool

De krant in 1860 had ook een 'trekker' nodig, dat was er een die nog steeds wordt gebruikt: seks. De dames in Parijs hadden ook toen al een vorm van SMS berichten tot hun beschikking. Gelukkig werd deze liederlijkheid terstond verboden.

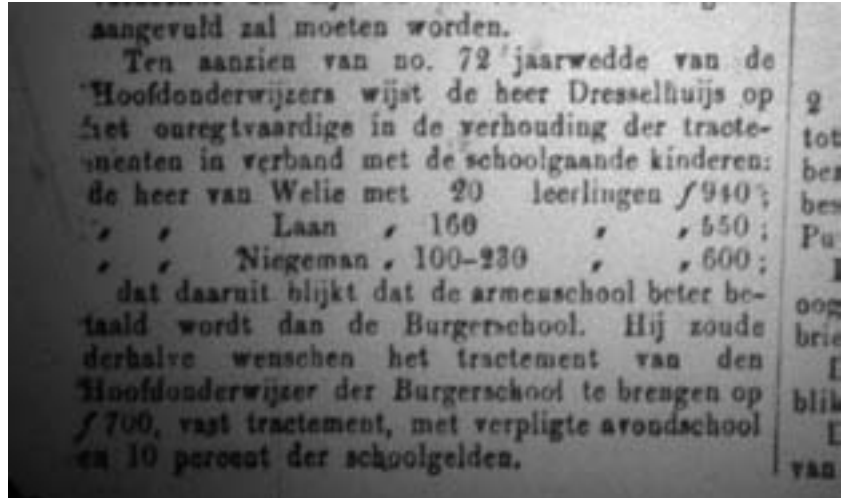

*Parijse uitspattingen
in 1860.*

Om een indruk te krijgen van het aantal leerlingen per klas in die tijd, lezen wij in 1860 in het verslag van de gemeente. Sommetje: 430 leerlingen / 14 leraren = 30 leerlingen per leraar. Maar die vlieger gaat hier niet op, want elders lezen wij dat de Armenschool 250 leerlingen telde en twee onderwijzers. Die andere onderwijzers werkten op de Burgerschool (de middenklasse) en op de Fransche School (de welgestelden met circa 20 leerlingen). De kwaliteit van het onderwijs was dus niet overal hetzelfde.

Zie dit stukje uit het verslag van de gemeenteraad in 1861. De heer Van Welie onderwijst op de Fransche School, de heer Laan op de Burgerschool en de heer Niegeman op de Armenschool. Dresselhuijs vindt de bijbehorende tractementen onrechtvaardig, hij vindt dat hoofdonder-

1861, jaarwedde is afhankelijk van de status van de school.

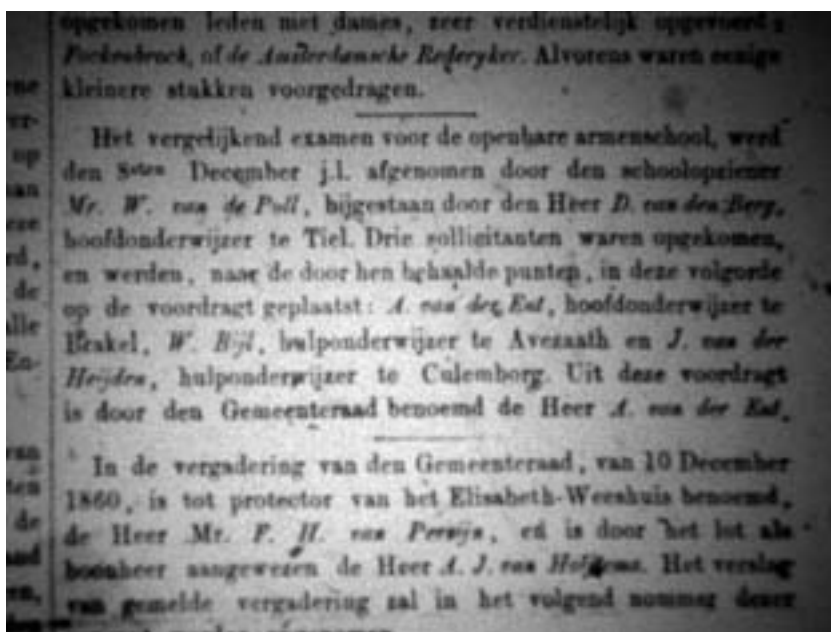
wijzer Laan van de Burgerschool meer moet verdienen dan Niegeman van de Armenschool. De wedde is dus niet afhankelijk van het aantal leerlingen maar van de status van de school.

In de krant van 1 januari 1861 lezen wij dat burgemeester en wethouders van Culemborg een nieuwe gemeentelijke verordening bekend maken op de heffing en invordering van schoolgeld. De verordening begint met het schoolgeld voor de Franse school, dat is een lagere school waar de leerlingen aan het eind, dus in de vijfde en zesde klas, onder andere de Franse taal leren, het is een school voor de welgestelden. Op die school wordt voor een leerling f1,75 per maand betaald. Op de Burgerschool wordt f0,60 per maand betaald voor het eerste kind, een gulden voor de eerste twee, f1,30 voor drie kinderen en f1,60 voor vier kinderen. U ziet, er is korting als er meer kinderen uit één gezin onderwijs krijgen aan dezelfde school. Onmiddellijk kwamen de protectoren van het Elisabeth Weeshuis met de mededeling dat ook zij recht zouden hebben op korting, tenslotte is een weeshuis eigenlijk ook een gezin (tegenwoordig 'gezinsvervangend tehuis'), maar die vlieger ging niet op, het gemeentebestuur weigerde de korting en de protectoren schikten zich in die weigering. De Armenschool was gratis.

Overigens moest het schoolgeld achteraf worden betaald en dat lijkt ons, in verband met de afwezigheid van een leerplicht in die tijd, niet echt bevorderlijk voor het schoolbezoek. Als de ouders arm waren werden de kinderen gewoon aan het werk gezet. Er was wel een premie op het naar school halen van kinderen en een onderwijzer kreeg wel 10%

van de ontvangen schoolgelden als bonus, een soort prestatieloon dus. Er was toch veel animo onder onderwijzers. Het gemeentebestuur kon kiezen en gebruikte een vergelijkend examen om te helpen bij die keuze. Eind 1861 wordt de heer A. van der Ent uit Brakel aangesteld als hoofdonderwijzer van de Armenschool.

Uit 1862 dateert de eerste afbeelding die wij van de Armenschool konden vinden, hij staat afgedrukt op de omslag. Het is een aquarel, gemaakt door een onderwijzer aan de Ambachtstekenschool, P.P. van Es. Midden op die tekening ziet u de waterpomp die vroeger tegenover de school stond. Het romantische beeld bestond dus wel: moeders die het laatste nieuws uitwisselen bij de pomp en het kroost veilig op school.

1862, vergelijkend examen bij keuze leraar.

1862 *Het noodlot slaat toe*

In de krant van zondag 14 december 1862 lezen wij dat de Heer E., hulponderwijzer aan de openbare Burgerschool in deze gemeente, op zaterdag bij het baden in de rivier is verdronken. Zijn lijk is tot nu toe niet gevonden. Het artikel besluit met een vermaning om toch vooral goed op te passen bij het baden in de rivier en stelt voor om een doelmatige badinrichting daar te stellen. Niemand vraagt zich kennelijk af waarom iemand in december gaat baden, het water moet ijskoud zijn geweest. Burgemeester en wethouders reageerden onmiddellijk, dat

kon met een snel medium als de Culemborgse Courant. Twee dagen later staat in de krant een advertentie voor de betrekking van hulponderwijzer bij de openbare Armenschool te Culemborg. De jaarwedde (jaarsalaris) bedraagt f350, sollicitaties te adresseren aan de burgemeester.

1870 *Goeie ouwe tijd*

De Culemborgse Courant uit die tijd bevat wel meer interessante mededelingen, dus je ontkomt er niet aan te worden afgeleid als je de krant leest. Zo waren er regelmatig uitbraken van veeziektes, die het onmogelijk maakte om de markt in Culemborg te laten doorgaan. En mocht u terugverlangen naar de goeie ouwe tijd: in 1871 woedde er een epidemie onder de kinderen in Culemborg waardoor de scholen gesloten moesten blijven. Aan het eind van die epidemie, in augustus van dat jaar, waren er 153 zieke kinderen gemeld waarvan er 122 waren hersteld en 31 overleden. Dat soort cijfers zou tegenwoordig wereldnieuws zijn.

KINDERZIEKTE.		
Van 23 Julij tot 12 Augustus.		
Aangegeven	Overleden	Hersteld
2	0	1.
Vorige Weken		
Aangegeven	Overleden	Hersteld
153	31	122.

Op de tekening van de heer Van Es staat ook een waterpomp afgebeeld, dat rondje op de kaart. Culemborg kreeg waterleiding omstreeks 1902, daarvoor werd al het water opgepompt of met een emmer uit een put opgehesen. In de kasteeltuin staat nog zo'n waterput. Op de Markt, de Varkensmarkt, in de Zandstraat en de Veerweg staan nog pompen. In de hele stad stonden in die tijd 19 pompen en daar hoort uiteraard controle op te worden uitgevoerd. De kwaliteit van het water bij de Armenschool was middelmatig, maar welk criterium werd gehanteerd blijft onbekend. Het is uiteraard waarschijnlijk dat de leerlingen van de Armenschool ook water uit deze pomp dronken. De iets rijkere dronken schraal-bier, bier met een zeer laag alcoholgehalte waardoor

het water werd gezuiverd. Het werd ter plaatse gebrouwen, vroeger ook bijvoorbeeld in het Elisabeth Weeshuis.

In 1870 bestond er nog geen leerplicht, die werd in Nederland pas geïntroduceerd in 1901. De kwaliteit van het onderwijs is in de krant uit die tijd een regelmatig terugkerend thema. Bijvoorbeeld als een lezer van de krant suggereert dat je met harde discipline en tucht de prestaties van de kinderen kunt verbeteren. Een ander reageert dat je het kwaad er bij een kind wel in kunt ranselen, maar dat je het er niet uit kunt slaan.

Ten slotte kunnen we ons niet oñthouden het vermoeden uit te spreken dat H. ook niet tot de beste opvoeders zou behooren, daar bij het stelsel schijnt togeduan om de kinderen des noods door slaan tot rede te brengen. Wij gelooven dat men het kwaad er wel kan inranselen maar niet er uit slaan, en dat men door slagen evenzeer de ziel als de huid verhardt. Op alle vragen van H. geven wij slochts ten antwoord: "onderwijs."

Het kwaad er inranselen

Een zeer hedendaags inzicht dat eigenlijk pas na de Tweede Wereldoorlog algemeen is aanvaard in Nederland. Als je ouders besloten om je een maand niet naar school te sturen omdat je beter kon werken in de aardappeloogst hoefden ze gewoon die maand niet te betalen en verdiende de leraar weer minder. Leerplicht en kinderarbeid sluiten elkaar uit, dat wisten ze al in 1872.

Toch wordt er wel degelijk iets aan gedaan. In 1873 lezen wij in de krant dat de Commissie van Schoolverzuim ongeveer honderd prijzen uitreikt aan kinderen die regelmatig de lessen hebben gevolgd. De kinderen zongen *gepaste liederen op ordelijkewijze* en gelukkig toonden hun ouders, die toch van *geringen stand* waren, ook hun dank bij de hoofdonderwijzer.

In 1874 ontvangen twee hulponderwijzers een gratificatie van elk f25,- omdat zij een aantekening engels en frans op hun onderwijzersacten hebben verkregen. Dat is belangrijk voor ze, bij promoties kunnen zij wijzen op een grotere kennis en zo een ruimere wedde bedingen. In dezelfde raadsvergadering wordt voorgesteld een trap te maken naar de kelder van de Armenschool. De bestaande kelder wordt verhuurd

INGEZONDEN.

VELDARBEID - SCHOOLVERZUIM.

Wederom zien we de aardappelrooiers, in kleine afdelingen over de akkers verspreid, ijverig bezig, om de aardappelen, het hoofdvoedsel voor 't volk, in te zamelen. Het personeel der arbeiders, bestaat uit volwassenen en kinderen. Hoewel we nu niet kunnen klagen, dat dezen kleinen eene voor hunne kracht te zware taak wordt opgelegd — aardappelrapen is immers speelwerk — betreuren we toch, die kinderen daar op het veld te moeten aantreffen; want terwijl ze daar bezig zijn voedsel voor het lichaam bijeen te rapen lijden ze onbetaalbare schade aan hunne wetenschappelijke ontwikkeling.

Dierzelfde kinderen, aardappelrapers, zagen we ook korten tijd geleden hunne diensten bewijzen aan den hooibouw, nadat zij zich reeds sedert Maart met aardappelsporen, teenschillen, vogels verdrijven of andere bezigheden van dien aard hadden ontdigd gehouden.

Straks komt de winter en met hem zien we de kleine arbeiders de school weer binnentreden. Half verbasterd, 't vroeger geleerde grotendeels vergeten, ziet de onderwijzer hun terug, die hunne aangezichten sedert 't begin der lente niet meer aanschouwde. Deze houdt ze nu hoogstens vier maanden onder zijne leiding en, komt er misschien nog sterk bij, dan mag hij bij zijn, als zo half, daren de school bezoeken.

Gepasseerden Donderdag had op de Stads-Armenschool alhier weder eene prijsuitdeeling plaats voor geregeld en trouw schoolbezoek. Omstreeks honderd prijzen werden uitgereikt, waaronder de zoodanige waren, waaraan het te zien was, dat men in Culemborg geene kusten ontstiet, om het geregeld schoolgaan te bevorderen. De commissie van schoolverzuim verdient dan ook allen lof voor de moeite, die zij zich getroost om ook de kinderen der armen in de zegeningen van het onderwijs te doen deelen. Bij monde van haren president den heer A. L. v. d. Niepoort, werd de plechtigheid ingeleid door de kinderen te wijzen op het voorrecht, dat zij genoten van onderwijs te kunnen genieten, hen aanspoortende tevens om toch te blijven voortgaan met geregeld het onderwijs bij te wonen, terwijl Zed. den wensch uitdrukte, dat het der commissie aangenaam zoude zijn bij eene volgende gelegenheid nog meer prijzen te kunnen uitdeelen, dan nu plaats zou hebben. Vervolgens gaf de Burgemeester het woord en bedankte de leden der commissie voor de zorg en de moeite die dezen zich hadden gegeven om het schoolgaan zooveel mogelijk te bevorderen. Zed. Achtb. verklaarde dat het hem aangenaam was zooveel belangstelling in het onderwijs te zien, en verzekerde tevens, dat hij niets onbeproefd zoude laten om zoo veel als in hem was, mede te werken tot den bloei van het onderwijs in het algemeen en in 't bijzonder tot dien van de plaats onzer iswoning. Na het uitreiken der prijzen bedankte de hoofdonderwijzer uit naam der bekoonde leerlingen de commissie voor de toegekende prijzen, daarbij den wensch uitdrukkende, dat de pogingen der commissie, om het schoolverzuim zoo niet te doen ophouden, dan toch aanmerkelijk te doen verminderen, met den besten uitslag mochten bekoond worden. Een en ander werd afgewisseld door gepaste liederen, die op zeer ordelijke wijze door de kinderen werden gezongen. Treffend was het, dat na afloop zich eenige ouders van bekoonde kinderen ten huize van den hoofdonderwijzer verzogden, met het doel om hunnen dank toe te brengen voor de onderscheiding die hunnen kinderen was te beurt gevallen. Een bewijs, dat ook onder den geringen stand nog niet alle gevoel van dankbaarheid is uitgedoofd, en dat er ook daar gevonden worden, die het onderwijs op den rechten prijs weten te stellen.

als werkplaats en met een trap en een tweede kelder kan meer huuropbrengst worden verkregen. Die trap is teruggevonden bij de uitbreiding in 1988.

In Culemborg wordt steeds meer gedaan om de ouders zover te krijgen hun kinderen naar school te sturen. In juli 1875 lezen wij in het Lokaal Nieuws dat er de week daarop op maandag een schoolreisje zal worden georganiseerd naar Rotterdam. De kinderen kunnen daar de diergaarde en andere merkwaardigheden bezoeken. Het reisje is uitsluitend bedoeld voor kinderen die trouw het afgelopen jaar de school hebben bezocht. Daartoe wordt *expresselijk* een stoomboot afgehuurd. Ze moeten vroeg opstaan want om 6 uur vertrekt de boot. Een reisje naar Rotterdam is in die tijd natuurlijk een heel evenement. De week daarop staat er een uitgebreid verslag in de krant.

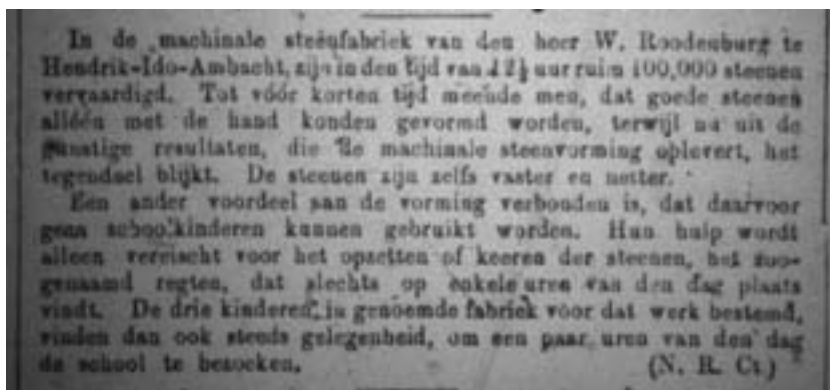
Blz. 18 met de klok mee: Leerplicht en kinderarbeid.

Prijsuitreiking regelmatig schoolbezoek. Opgegraven oude trap, afgebroken bij de herbouw in 1989.

1890-1900

In 1891 verhuisde de Armenschool naar een pand dat in de Prijsstraat stond. Het voormalige gebouw werd ingericht als gymnastieklokaal voor de vereniging Kunst en Kracht en als oefenlokaal voor de harmonie Concordia. De bovenverdieping werd deels ingericht als woonhuis. Concordia bleef er nog lang oefenen, tot in 1960, maar Kunst en Kracht werd een jaar later alweer de huur opgezegd. Reden: de Fransche School kreeg steeds meer leerlingen (dus Culemborg werd rijker) en in de benedenverdieping werd een lokaal ingericht als dependance van de Fransche School. Het is dus ook echt eventjes een Fransche School geweest.

Nog meer opmerkelijks: in 1891 lezen wij in de krant dat de machinale steenvorming niet alleen betere stenen oplevert, er zijn ook geen kin-

Geen kinderarbeid dank zij de industriële revolutie.

Verval begin jaren '40.

deren voor nodig. De drie kinderen die dat werk doen kunnen nu naar school. Kijk, dat zet zoden aan de dijk.

Tot 1914 gebeurt er niets opmerkelijks met ons gebouw.

1914-1918 Eerste Wereldoorlog

In de Eerste Wereldoorlog bleef Nederland dan wel neutraal, maar tegen het einde van die oorlog werd voedsel schaars omdat de import stil lag. Door een initiatief van de toenmalige burgemeester D.F.J. van Walsem werd dit opgelost, door in het gebouw een Centrale Keuken in te richten onder toezicht van de heer H.W. van Hoytema. De ingrediënten voor die keuken werden gekeurd door apotheker J.W. de Waal en veearts P.J. de Jong. Je kon er voor 15 cent een portie van een liter kopen en er was zelfs keuze uit verschillende menu's. Ook met de Vasten- en Onthoudingsdagen van de katholieken werd rekening gehouden. Op 11 november 1918 is de Eerste Wereldoorlog voorbij, op 28 november bidt heel Nederland om betere tijden.

1920-1940 Tussen de wereldoorlogen

Uit de tijd tussen de wereldoorlogen is zeer weinig bekend. Navraag bij mensen die elke dag langs het gebouw liepen, op weg naar school of hun werk, leverde niets op over de bestemming. We mogen aannemen dat het pand niet in een erg glorieuze staat verkeerde, want op de enige foto die wij konden vinden staat het er belabberd bij. Gelukkig had Culemborg in die tijd wel een theater. Het was de Schouwburgzaal Luxor van Van Gelder, ook wel De Bak genoemd, gevestigd aan de Herenstraat naast het Museum Elisabeth Weeshuis. Ze gingen daar niet uit de weg voor een grote Revue met namen als Beppie Nooy en Corrie Vonk. Steevast *met bal na*, toen wisten Culemborgers wat feesten was.

1940-1945 Tweede Wereldoorlog

In de Tweede Wereldoorlog is het gebouw opnieuw gebruikt als gaarkeuken, maar toen was er een ander eufemisme voor bedacht, namelijk 'werkverruimingskeuken'. De keuken begon met twee ketels, maar de capaciteit werd later opgeschroefd naar vijf ketels. Dikke mensen waren er waarschijnlijk niet, want voor 100 porties eten was één pakje boter en één blik vlees beschikbaar. Ook brandstof was in die tijd een probleem. Uiteindelijk werd er gestookt met hout van populieren, geleverd door de chef van de plantsoendienst Bonder. Onder elke ketel metselde Cees van Arnhem van Gemeentewerken een speciale stookplaats, zodat ondanks de beperkte mogelijkheden er toch kon worden gekookt. Uit die tijd is een foto beschikbaar van het personeel

In Culemborg was het altijd 'bal na'.

Staanste v.l.n.r.: Kok Dirk van den Ham; Chef-kok Klaas Mudde; Inspecteur Rijksbureau voor de Voedselvoorziening in Oorlogstijd, Gelderland; C. J. den Houter, Coördinator en algemeen toezichthouder; Kok Sjef van den Hurk; mevr. Van den Hurk-Koopmans; mevr. M. van Dillen-Vink; dhr. Van Pluuren, Chef van de Keuken en Administratie; mej. M. van Drenth, medewerkster.

1945-1981 Garage

Na de oorlog blijft het gebouw in deplorabele staat achter. In het begin van de 50-er jaren maakt busbedrijf Streef er een garage van. Achter is dan nog steeds de oefenruimte van Concordia en boven de gymnastiekzaal van Olympia. Het talud achter het gebouw, nu gras met een paar bomen, was toen bebouwd met woonhuizen. Uit die tijd (1957/1958) stamt deze foto van Adriaan en Nico Streef in hun garage. Adriaan heeft nog de pet op die hem chauffeur maakte, hij is net teruggekeerd van zijn rondje met de bus vanaf het station door de stad Culemborg. Nico hield zich bezig met het onderhoud van de bus. In de foto ruik je de smeerolie. U kunt zich echter voorstellen dat het gebouw te klein was voor een busonderneming van enig belang en dat bovendien de straten in de omgeving het rijden met een bus niet echt gemakkelijk maakten. Na enige tijd werden de bussen groter en konden ze nauwelijks meer de bocht naar de garage nemen. In 1964 verhuisde de busonderneming daarom naar het nieuwe industrieterrein aan de Anthonie van Diemenstraat. Foto's uit die tijd van de voor- en achtergevel tonen een verregaande staat van verwaarlozing. Het gebouw werd daarna gebruikt om fietsen en auto's van omwonenden te stallen. Het was zodanig vervallen dat het gemeentebestuur er zich mee ging bemoeien. Wethouder, Fred de Rek (VVD), ziet er wel brood in. Hij wil er een theater van maken.

1981-1986 *Eerste Theater* *De Fransche School*

Dat gaat niet zomaar, natuurlijk, hij heeft er voor moeten vechten, maar er is voldoende ondersteuning om het idee te verwezenlijken. Als Culemborg de titel Stad eer wil aandoen heeft het een theater nodig. Het theater wordt getekend door architect Wim Mazzola en voor het interieur worden deels de oude balken gebruikt die in het gebouw zijn gevonden. Hier de foto van de situatie voor de restauratie. Hij herstelt de deur die toegang geeft bij hoog water en presteert het om in het relatief kleine gebouw ook nog een balkon te construeren. Op 1 oktober 1981 wordt het nieuwe theater geopend door wethouder De Rek en gemeenteambtenaar Vonk, de datum staat gebeiteld in een steen aan de achterkant van het gebouw, waar toen de ingang was. Het openingsprogramma besloeg een hele week Een foto van het interieur laat een sfeerrijk geheel zien. Een vereniging die het theater regelmatig gebruikte was Volksdansgroep Oriënt.

1986 markeert een ramp. Vrijdag 14 maart 1986 breekt er brand uit, de muren en het dak blijven gedeeltelijk overeind, het interieur is volledig in de as gelegd. De brand is ontstaan in de kleedkamer, maar de oorzaak van de brand is nooit achterhaald.

*Adriaan en Nico Streef
in hun garage.*

*Het gebouw voor de
bouw van het eerste
theater.*

1986-2008 Het tweede Theater De Fransche School

Het theater wordt herbouwd. De verzekering keert uit, maar het nieuwe theater wordt groter, mooier en het wordt vooral méér theater. Als architect werd Kees Spanjers aangezocht, van architectenbureau Pieter Zaanen, die ook Frascati en De Brakke Grond in Amsterdam had getekend. De vroegere kelder van het gebouw werd gebruikt om een keuken te bouwen, het transformatorhuisje werd afgebroken en

*Interieur van het eerste
Theater De Fransche
School.*

om plaats te maken voor een meer zichtbare entree en daaronder werd een kleedkamer gebouwd. Onze toenmalige burgemeester M. Jager, vroeger in het bestuur van theater 't Hoogt in Utrecht, en wethouder J. Koedam zetten zich persoonlijk in om sponsors te vinden die konden helpen om de kosten voor de gemeente acceptabel te maken. Met succes, want voor het meubilair tekende Gispén. De nieuwe entree werd gemarkeerd door een rode paal, een duidelijke blikvanger. Als theaterdirecteur werd Mia Verbeelen aangezocht, eerder verbonden aan Het Heerenlogement in Beusichem. Die wou echter geen directeur worden, dus werd zij programmeur, verantwoordelijk voor de pro-

gramma's in het theater. Mia begon met het opzetten van een vrijwilligersorganisatie voor de verschillende functies: kassa, bar, techniek en coördinatie, een organisatie die nu nog bestaat. En ook het nieuwe theater werd geopend met een feestelijk programma dat een hele week duurde. De laatste speler in het oude theater was Ramses Shaffy, de eerste speler van het nieuwe theater werd Harry Jekkers. De eerste film in het nieuwe theater: De Aanslag, naar een boek van Harry Mulisch en geregisseerd door Fons Rademakers en met een Oscar bekroond. Bij zijn openingstoespraak op 10 maart 1989 memoreerde wethouder Koedam dat onze stad al honderden jaren een centrale plaats inneemt waar het festiviteiten betreft: *“Culemborg is al van oudsher een stad waar veel festiviteiten plaatsvinden. Vroeger was dat het opsluiten van lichtekooien in een draaikooi, of het genieten van het schouwspel van een geseling, ophanging of onthoofding. Later kwam daar onder andere de jaarlijkse kermis bij. Kortom, door de eeuwen heen bood Culemborg amusement, voor elck wat wils. In dat opzicht borduurt theater De Fransche School voort op een lange traditie”*. Komt dat zien, komt dat zien... Mia Verbeelen heeft hemel en aarde bewogen om meer Culemborgers naar het theater te toveren, met het openingsprogramma zette zij een spetterende show neer die goed werd bezocht. Mia Verbeelen, met de 20 vrijwilligers die zij had gerecruiteerd, realiseerde 40 voorstellingen per seizoen. De huidige ploeg

De brand op 14 maart 1986.

doet ongeveer 100 voorstellingen per seizoen, exclusief de wekelijkse films.

Het belangrijkste voordeel van dit theater gezien vanuit de acteurs: niet te groot, niet te klein en door het lage toneel kun je precies zien hoe het publiek reageert, ideaal voor try-outs. Dat is omgekeerd natuurlijk hetzelfde, als u er met uw neus bovenop wilt zitten, als u na de voorstelling met de acteurs wilt praten, moet u in Culemborg naar het theater gaan.

Theater De Fransche School. 100 voorstellingen per jaar.

2008 Het derde Theater De Fransche School

In haast 20 jaar zijn de eisen die aan een theater kunnen worden gesteld natuurlijk drastisch veranderd. Culemborg zelf is trouwens ook veranderd, niet alleen door de groei van het aantal inwoners naar ongeveer 28.000 maar ook door de gewijzigde samenstelling van de bevolking. Het theater dat in 1989 is geopend voldoet bijvoorbeeld niet meer aan de ARBO eisen, het laden en lossen van vrachtwagens met attributen gaat met veel overlast gepaard, de geluidsisolatie laat te wensen over, de tribune met al die losse stoelen was veel te bewerke-

Een computerbeeld van het ontwerp van Alexandra Dietzsch Architectuur. Na 2009 zal het theater met de nieuwe filmzaal er zo uitzien.

lijk, de kwaliteit van de filmprojector laat veel te wensen over, kortom, er moest iets veranderen. Het nieuwe theater wordt uitgebreid met een aparte bioscoopzaal, een vergrote toneelzaal met elektrisch aangedreven tribune, een verbeterde en vergrote foyer, meer ruimte voor laden en lossen en een aantal kantoren voor de medewerkers, die zitten nu nog deels zeer onhandig, in oude kantoren bij het Stadhuis op de markt.

Besluit

Geschiedenis wordt uiteraard nooit besloten, het ‘besluit’ betreft dit boekje. Het is een mooi om te zien dat er over een simpel bouwsel als een Armenschool uit 1846 een heel verhaal valt te vertellen. Dat is het mooie van geschiedenis, als je je een beetje verdiept in wat er allemaal is gebeurd op een bepaalde plaats krijgt die plaats vanzelf een andere betekenis en een andere waarde. Anders gezegd: een stapel bakstenen is domweg een stapel bakstenen, maar een stapel bakstenen krijgt waarde als er een verhaal aan vastzit. Wij hopen dat die extra dimensie u heeft geraakt.

